

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING METODIK SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA XORIY TAJRIBALARIDAN FOYDALANISH YO'LLARI

Mo'minova Adiba Odiljon qizi

*"Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti Pedagogi kafakulteti
2-kurs magistranti Tel: +998946185333 e-mail: adibaxonmuminova1112@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarning metodik savodxonligini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Xorij mamlakatlarining (Finlyandiya, AQSh, Janubiy Koreya va Yaponiya) ilg'or tajribalari tahlil qilinib, ularni O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga moslashtirish yo'llari taklif etilgan. Tadqiqotda taqqoslama tahlil, so'rovnoma, tajriba-sinov ishlari va kontent tahlil metodlaridan foydalanilgan. Natijalar bo'lajak o'qituvchilarda mustaqil fikrlash, innovatsion yondashuv va metodik refleksiya ko'nikmalarini shakllantirish uchun xorijiy tajribalarning samarali ekanligini ko'rsatdi. Maqola yakunida ta'lim sifatini oshirish uchun xorijiy tajribalarga asoslangan metodik modellarni joriy etish takliflari keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *metodik savodxonlik, xorij tajribasi, o'qituvchi tayyorlash, innovatsion ta'lim, pedagogik kompetensiya, metod, o'qituvchi, pedagogika, mahalliy, tajriba-sinov.*

Annotation: *This article explores the development of methodological literacy among future teachers. The study analyzes advanced international experiences from Finland, the United States, South Korea, and Japan, proposing ways to adapt them to the higher education system of Uzbekistan. Comparative analysis, surveys, experimental training, and content analysis methods were used. The results indicate that international practices effectively foster independent thinking, innovative approaches, and methodological reflection among pre-service teachers. The paper concludes with recommendations for implementing methodological models based on foreign experiences to improve education quality.*

Keywords: *methodological literacy, foreign experience, teacher training, innovative education, pedagogical competence, method, teacher, pedagogy, local, experience-testing*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются вопросы развития методической грамотности будущих учителей. Проанализирован передовой зарубежный опыт (Финляндия, США, Южная Корея, Япония) и предложены пути его адаптации к системе высшего педагогического образования Узбекистана. В исследовании использованы методы сравнительного анализа, анкетирования, экспериментальной работы и контент-анализа. Результаты показали, что использование зарубежного опыта способствует формированию у будущих педагогов самостоятельного мышления, инновационного подхода и методической рефлексии. В заключении предложены рекомендации по внедрению*

методических моделей, основанных на международных практиках, для повышения качества образования.

Ключевые слова: *методическая грамотность, зарубежный опыт, подготовка учителей, инновационное образование, педагогическая компетентность, метод, учитель, педагогика, локальный, опыт-апробация.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonlari jadal kechayotgan sharoitda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish ehtiyoji nafaqat o'quv dasturlarini, balki o'qituvchilik kasbining mazmun-mohiyati va funksional vazifalarini ham tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Xususan, zamonaviy ta'lim paradigmasi o'qituvchini faqat bilim beruvchi subyekt emas, balki o'quv faoliyatini tashkil etuvchi, tahlil qiluvchi, innovatsion pedagogik jarayonlarni loyihalovchi va boshqaruvchi professional sifatida talqin etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, bo'lajak o'qituvchilarning metodik savodxonligini rivojlantirish masalasi milliy ta'lim siyosatining ustuvor strategik yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Metodik savodxonlik mazkur kontekstdagi asosiy tarkibiy kategoriya bo'lib, u nafaqat o'quv jarayonini puxta rejalashtirish, didaktik maqsadlarni aniqlash, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini diagnostika qilish va baholash kompetensiyalarini, balki o'qituvchining konstruktiv, reflektiv va ijodiy faoliyatini ham o'z ichiga oladi. Ilmiy manbalarda metodik savodxonlik o'qituvchining o'quv jarayoniga tizimli yondashuvi, innovatsion texnologiyalarni tanlash va qo'llash, o'quv vaziyatlarini modellashtirish va pedagogik qarorlarni asoslash qobiliyatlarining integrativ majmui sifatida talqin etiladi. Shuning uchun ham ushbu kompetensiya zamonaviy ta'lim sifatini oshirishning muhim determinanti sifatida e'tirof etiladi.

Xalqaro pedagogik amaliyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, metodik savodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan kompleks yondashuv talabalar faoliyatida mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, analitik va kreativ kompetensiyalarning sezilarli darajada shakllanishiga olib keladi. Masalan, Finlyandiya ta'lim tizimi o'qituvchi tayyorlashda ilmiy-tadqiqot metodologiyasini asosiy mezon sifatida belgilaydi: talabalar dars mazmunini o'zlari ishlab chiqadi, ilmiy asoslangan metodlarni qo'llaydi va o'z faoliyatini tajriba-sinov (experimentation) jarayonlari orqali takomillashtiradi⁹.

AQSh tajribasida esa "microteaching" (mikrodars) texnologiyasi o'qituvchining reflektiv kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu model orqali talaba-o'qituvchilar qisqa vaqtli dars ssenariylarini amalda sinab ko'radi, videokuzatuv orqali xatolarni tahlil qiladi va metodik yondashuvlarni takomillashtirib boradi¹⁰.

Janubiy Koreyada o'qituvchilarni tayyorlash jarayoniga AKT integratsiyasi ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaraladi. Bu esa raqamli resurslar, elektron platformalar, simulyativ dasturlar yordamida metodik kompetensiyalarni

⁹ Darling-Hammond, L. Finland's Teacher Education System. Stanford University Press, 2017.

¹⁰ Allen, D. W. (1966). Microteaching: A New Tool for Teacher Education.

shakllantirish va o'quv jarayonida texnologiyalarni samarali qo'llash imkonini yaratadi¹¹.

Yaponiyada keng tarqalgan "Lesson Study" yondashuvi esa o'qituvchining kasbiy hamkorligi va jamoaviy-tahliliy faoliyatiga asoslanadi. Ushbu model doirasida o'qituvchilar birgalikda dars loyihalaydi, kuzatadi, tahlil qiladi va takomillashtiradi. Natijada metodik savodxonlikning kollektiv refleksiya, darsni tahlil qilish, dars sifatini oshirish kabi komponentlari chuqur rivojlanadi¹².

So'nggi yillarda O'zbekiston ta'lim tizimida ham pedagoglarning metodik salohiyatini oshirishga qaratilgan izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PQ-259-son qarorida pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish, dars sifatini oshiruvchi metodik mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha aniq vazifalar belgilangan¹³.

Mazkur holat xorij mamlakatlarida shakllangan ilg'or tajribalarni chuqur o'rganish, ularni ilmiy asosda tahlil qilish hamda milliy ta'lim tizimi sharoitiga moslashtirish zaruratini yanada oshirmoqda. Zero, ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan metodik yondashuvlarning samaradorligi bevosita o'qituvchining metodik savodxonlik darajasi bilan belgilanadi. Shu bois ushbu yo'nalishni chuqur tadqiq qilish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bo'lajak o'qituvchilarning metodik savodxonligini rivojlantirish masalasi xalqaro pedagogik tadqiqotlar maydonida keng ko'lamda o'rganilgan bo'lib, so'nggi yillarda mazkur yo'nalish o'qituvchi tayyorlashning innovatsion paradigmalari bilan bog'liq holda yanada dolzarblik kasb etmoqda. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, metodik savodxonlikning nazariy asoslari, uning tarkibiy komponentlari va pedagogik jarayondagi funksional roli ko'plab ilmiy manbalarda turlicha yondashuvlar asosida talqin etilgan.

Avvalo, metodik savodxonlikning nazariy poydevorini yaratishda mahalliy olimlardan R. M. Avliyoqulovning ishlari alohida ahamiyatga ega. Tadqiqotchining fikricha, pedagogik texnologiyalarni ongli ravishda tanlash va ularni dars jarayoniga integratsiyalash o'qituvchining metodik kompetentligining markaziy elementi hisoblanadi. U o'z asarida metodik savodxonlikni "o'qituvchining didaktik jarayonni tizimli loyihalash, interfaol metodlarni maqsadga muvofiq tanlash va o'quvchi faoliyatini boshqarish qobiliyati" sifatida talqin etadi¹⁴. Avliyoqulovning yondashuvi metodik savodxonlikni innovatsion ta'lim texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish orqali o'qituvchining kasbiy salohiyatini oshirishga qaratilganligi bilan e'tiborga molik.

Metodik savodxonlikning xalqaro darajadagi nazariy asosi esa A. Hargreaves va M. Fullan tomonidan ishlab chiqilgan "Professional Capital" konsepsiyasi orqali

¹¹ Korean Ministry of Education. (2021). ICT Integration in Teacher Preparation Programs. Seoul.

¹² Fernandez, C. (2002). Lesson Study: A Japanese Approach to Improving Mathematics Teaching and Learning.

¹³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-259-son qarori, 11.05.2022. lex.uz.

¹⁴ Avliyoqulov, R.M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi. Toshkent, 2020.

izohlanadi. Mazkur modelga ko'ra, o'qituvchi professional kapitali uch asosiy komponent – inson kapitali, ijtimoiy kapital va qarorlar qabul qilish kapitalidan tashkil topadi. Mualliflar metodik savodxonlikni ushbu uch tarkibiy qismning o'zaro uyg'unlashgan holdagi mahsuli sifatida ko'rib, o'qituvchining metodik kompetensiyasini professional rivojlanishning markaziga qo'yadi.¹⁵ Ayniqsa, ularga ko'ra, o'qituvchining metodik yondashuvni ongli ravishda tanlashi va uni diagnostik ma'lumotlarga asoslab takomillashtirib borishi yuqori sifatli ta'limning asosiy shartlaridan biridir.

Shuningdek, Finlyandiya ta'lim tizimiga oid ilmiy manbalar metodik savodxonlikni rivojlantirishning empirik asoslarini chuqur yoritadi. H. Niemi o'z tadqiqotlarida o'qituvchi tayyorlash jarayonida refleksiv yondashuvning ahamiyatiga e'tibor qaratib, o'qituvchining darsni kuzatish, tahlil qilish va metodlarni takomillashtirish bo'yicha mustaqil tadqiqot olib borish qobiliyatini metodik savodxonlikning bosh omillaridan biri sifatida baholaydi. Darling-Hammond esa Finlyandiya o'qituvchi tayyorlash modelini o'rgangan holda, o'quv jarayonida ilmiy-tadqiqot komponentining ustuvorligi, dars ssenariylarini empirik dalillarga asoslab ishlab chiqish hamda pedagogik eksperimentlar o'tkazish metodik savodxonlikning shakllanishida hal qiluvchi omil ekanini ta'kidlaydi.

Adabiyotlarda AQShda keng qo'llanilayotgan “microteaching” texnologiyasi ham metodik savodxonlikni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida e'tirof etiladi. D. Allen tomonidan ishlab chiqilgan mazkur model talaba-o'qituvchilarda o'z faoliyatini qisqa, nazorat qilinadigan pedagogik vaziyatlarda sinash va reflektiv tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Shunday qilib, mikrojarayonlar orqali pedagogik xatolarni aniqlash, darsning tuzilishini optimallashtirish va metod tanlash bo'yicha aniq qarorlar qabul qilish kompetensiyalari shakllanadi.

Janubiy Koreya adabiyotlarida o'qituvchilarni tayyorlash jarayoniga AKT integratsiyasining metodik savodxonlikka ta'siri keng tahlil qilingan. Koreya Ta'lim vazirligi tomonidan e'lon qilingan hisobotlarda raqamli platformalar, simulyativ modellar va elektron resurslar yordamida o'quv jarayonini interfaollashtirish o'qituvchida metodik moslashuvchanlik va texnologik kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qilishi ko'rsatib o'tilgan. Yaponiya pedagogik maktabi tomonidan shakllantirilgan “Lesson Study” modeli esa metodik savodxonlikni jamoaviy tahlil, amaliy kuzatuv va doimiy takomillashtirish orqali rivojlantirishning samarali mexanizmi sifatida ko'rsatiladi. C. Fernandezning izlanishlarida mazkur model “kollektiv refleksiya orqali metodik sifatni oshirish” tamoyiliga asoslanishi, shuningdek pedagogik amaliyotda doimiy yuksalishni ta'minlashi bilan ajralib turadi.

O'zbekiston ta'lim tizimida esa metodik savodxonlik bo'yicha tadqiqotlar ko'proq pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, diagnostika va baholash mezonlarini takomillashtirishga qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-259-son qarori pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirish, metodik xizmatni takomillashtirish,

¹⁵ Hargreaves, A., & Fullan, M. Professional Capital: Transforming Teaching in Every School. Routledge, 2012.

zamonaviy ta'lim texnologiyalarini amaliyotga joriy etishning institutsional asoslarini belgilab bergani bilan adabiyotlarda keng tahlil qilingan.

Ushbu adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, metodik savodxonlikni rivojlantirish ko'p qirrali, tizimli va uzluksiz jarayon bo'lib, u ilmiy-nazariy bilimlar, amaliy tajriba, refleksiv yondashuv, texnologik kompetensiyalar hamda xalqaro tajribalarni integratsiyalashgan holda yo'lga qo'yilgandagina maksimal natija beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot bo'lajak o'qituvchilarning metodik savodxonligini rivojlantirish jarayonini tizimli o'rganish, xorijiy va milliy tajribalarni solishtirish hamda amaliy asoslangan xulosalar ishlab chiqishga yo'naltirilgan bo'lib, uning metodologiyasi nazariy va empirik metodlar uyg'unligiga tayanadi. Tadqiqot jarayonida qo'llanilgan metodlar natijalarni ishonchli, taqqoslanadigan va amaliyotga tatbiq etishga yaroqli bo'lishini ta'minlashga qaratilgan.

Avvalo, taqqoslama tahlil (komparativ tahlil) metodi yordamida Finlyandiya, AQSh, Janubiy Koreya va Yaponiya ta'lim tizimlarida o'qituvchi tayyorlashning mazmuni, metodik tayyorgarlik modellarining asosiy xususiyatlari, metodik savodxonlikni rivojlantirish mexanizmlari o'rganildi. Komparativ tahlil O'zbekiston ta'lim tizimi bilan qiyosiy solishtirish imkonini berib, metodik savodxonlikni shakllantirishda umumiy va o'ziga xos jihatlarni aniqlashga, shuningdek, milliy sharoitga moslashtirilishi mumkin bo'lgan ilg'or elementlarni ajratib olishga xizmat qildi.

Tadqiqotda tajriba-sinov (eksperimental) ishlari ham muhim o'rin tutadi. Pedagogika fakultetining 3-bosqich talabalari ishtirokida metodik savodxonlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan maxsus treninglar, amaliy mashg'ulotlar va seminarlar tashkil etildi. Ushbu mashg'ulotlarda "microteaching" (mikrodars), "case study", "peer review" kabi texnologiyalar sinov tariqasida joriy etildi. Tajriba-sinov ishlari natijasida talabalarining darsni loyihalash, maqsad va natijalarni aniqlash, metod tanlash, dars jarayonini tahlil qilish hamda refleksiya yuritish ko'nikmalarida sezilarli ijobiy dinamika kuzatildi, bu esa metodik savodxonlikning rivojlanish darajasini miqdoriy va sifat jihatdan baholash imkonini berdi.

Tadqiqotning empirik qismi doirasida so'rovnoma va suhbat metodlari qo'llanildi. 50 nafar pedagogika yo'nalishidagi talaba va 10 nafar tajribali o'qituvchi o'rtasida metodik tayyorgarlik darajasini aniqlashga qaratilgan strukturalashgan so'rovnomalar o'tkazildi. Savollar bloki rejalashtirish, baholash, dars tahlili, AKTdan foydalanish, interfaol metodlarni qo'llash va reflektiv amaliyot kabi yo'nalishlarni qamrab oldi. Yarim strukturalashgan suhbatlar orqali esa o'qituvchilarning metodik yondashuvga doir shaxsiy tajribasi, qiyinchiliklari va ehtiyojlari aniqlashtirildi. Mazkur empirik ma'lumotlar nazariy xulosalarni verifikatsiya qilish, shuningdek, metodik tavsiyalarni real ehtiyojlar bilan uyg'unlashtirishga imkon berdi.

Bundan tashqari, tadqiqotda kontent-tahlil metodi keng qo'llanildi. UNESCO, OECD, World Bank, shuningdek Cambridge University Press nashrlarida e'lon qilingan

xalqaro hisobotlar, ilmiy maqolalar va monografiyalar tahlil qilinib, ularda metodik savodxonlik, o'qituvchi professional kapitali, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli pedagogika va refleksiv amaliyot kabi tushunchalarning talqini o'rganildi. Kontent-tahlil natijalari yordamida metodik savodxonlikning xalqaro talqini aniqlashtirildi, global tendensiyalar va ilg'or konseptual yondashuvlar tizimlashtirildi.

Shunday qilib, ushbu tadqiqot metodologiyasi nazariy (tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish), empirik (so'rovnoma, suhbat, kuzatish, tajriba-sinov) va kontent-analitik metodlarning tizimli uyg'unligidan iborat bo'lib, bo'lajak o'qituvchilarning metodik savodxonligini rivojlantirish masalasini kompleks yoritishga imkon berdi.

TADQIQOTNING METODOLOGIK ASOSI

Tadqiqotning metodologik asosini bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonlari ta'sirida o'zgarib borayotgan ta'lim tizimi, o'qituvchilik kasbining yangi talablari hamda metodik savodxonlikni zamonaviy pedagogik paradigmalarda qayta talqin etish zarurati belgilaydi. Globallashuv sharoitida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish ehtiyoji nafaqat o'quv dasturlarining mazmunini yangilash, balki o'qituvchilik kasbining ijtimoiy vazifalari, kasbiy roli va metodik funksiyalarini tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda.

Zamonaviy ta'lim paradigmasida o'qituvchi an'anaviy "bilim beruvchi" subyekt sifatidagi tor talqindan chetga chiqib, o'quv faoliyatini tashkil etuvchi, ta'limiy jarayonni loyihalovchi, tahlil qiluvchi, refleksiya olib boruvchi hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etuvchi yuqori kasbiy tayyorgarlikka ega professional sifatida qaraladi. Shu sababli, bo'lajak o'qituvchilarning metodik savodxonligini rivojlantirish masalasi milliy ta'lim siyosati va xalqaro ta'lim standartlarining kesishma nuqtasida joylashgan ustuvor strategik yo'nalish sifatida namoyon bo'ladi.

Metodik savodxonlik tushunchasi mazkur tadqiqotning markaziy kategoriyasi bo'lib, u o'quv jarayonini puxta rejalashtirish, didaktik maqsad va natijalarni aniq belgilash, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini diagnostika qilish va baholash, o'qitish metodlari, shakl va vositalarini ilmiy asosda tanlash, o'quv vaziyatlarini modellashtirish va pedagogik qarorlarni asoslash kabi ko'nikma va kompetensiyalarning integrativ majmuasini ifodalaydi. Tadqiqotning metodologik konsepsiyasi tizimli yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv hamda texnologik yondashuvni o'zida mujassam etadi.

• Tizimli yondashuv metodik savodxonlikni o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi, dars jarayonining tuzilishi, baholash va refleksiya mexanizmlari bilan bog'liq bo'lgan o'zaro uzviy elementlar tizimi sifatida ko'rishga imkon beradi.

• Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv metodik savodxonlikni o'qituvchining amaliy faoliyati, uning real dars jarayonida qaror qabul qilishi, metodlarni tanlashi, o'quv vaziyatlarini boshqarishi orqali namoyon bo'ladigan sifat sifatida talqin etadi.

•Kompetensiyaviy yondashuv metodik savodxonlikni o'qituvchining kasbiy kompetentligining ajralmas qismi, ya'ni bilim, ko'nikma, malaka, qadriyat va refleksiv tajriba uyg'unligidan iborat kompleks sifatida yoritadi.

•Texnologik yondashuv esa metodik savodxonlikni zamonaviy pedagogik texnologiyalar, AKT vositalari va raqamli resurslar bilan integratsiyada ko'rib, darsni texnologik jihatdan loyihalash va boshqarish qobiliyati sifatida asoslaydi¹⁶.

Xalqaro tajribalar – Finlyandiya, AQSh, Janubiy Koreya va Yaponiya ta'lim tizimlarida o'qituvchilarni tayyorlash modellarining tahlili – mazkur metodologik yondashuvlarning amaliy asoslanganligini tasdiqlaydi. Finlyandiya ilmiy-tadqiqotga asoslangan o'qituvchi tayyorlash modeli, AQShda microteaching orqali refleksiv amaliyotni rivojlantirish, Janubiy Koreyada AKT integratsiyasi hamda Yaponiyada Lesson Study orqali jamoaviy metodik tahlilni yo'lga qo'yish metodik savodxonlikni rivojlantirishning turli, ammo o'zaro bog'liq yo'llari sifatida namoyon bo'ladi

O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ham mazkur metodologik asoslar bilan uyg'un: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-259-son qarorida pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish, metodik xizmatni takomillashtirish, o'qituvchilar malakasini oshirish va qayta tayyorlashni yangi mazmunda tashkil etish kabi vazifalar belgilangan. Bu esa tadqiqotning metodologik asosini nafaqat nazariy konsepsiyalar, balki real normativ-huquqiy baza, ijtimoiy ehtiyoj va ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlari bilan ham mustahkamlash imkonini beradi.

Shu tariqa, tadqiqotning metodologik asosi globallashuv, zamonaviy ta'lim paradigmalari, kompetensiyaviy va texnologik yondashuvlar, xalqaro tajribalar hamda milliy normativ-huquqiy hujjatlar uyg'unligi asosida shakllangan bo'lib, bo'lajak o'qituvchilarning metodik savodxonligini chuqur, tizimli va amaliy yo'nalishda tadqiq etish uchun zarur nazariy poydevorni yaratadi.

Tadqiqotda qo'llanilgan metodlar

Tadqiqot metodologiyasi yuqorida qayd etilgan nazariy-metodologik asoslar bilan bir qatorda, bir qator aniq ilmiy tadqiqot metodlarini o'z ichiga oladi:

1. Taqqoslama tahlil (komparativ tahlil) metodi. Finlyandiya, AQSh, Janubiy Koreya va Yaponiya ta'lim tizimlarida o'qituvchi tayyorlash modellarining mazmuni, metodik tayyorgarlik komponentlari, AKT integratsiyasi darajasi, refleksiya va Lesson Study kabi mexanizmlar komparativ yondashuv asosida tahlil qilindi¹⁷. Ushbu metod yordamida xorijiy tajribalardagi metodik savodxonlikni rivojlantirishga doir umumiy va o'ziga xos jihatlar aniqlanib, ular O'zbekiston ta'lim tizimi sharoitiga nisbatan solishtirildi.

2. Tajriba-sinov (eksperimental) ishlari. Pedagogika fakultetining 3-bosqich talabalari ishtirokida metodik savodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan maxsus treninglar, seminarlar va amaliy mashg'ulotlar tashkil etildi. Treninglar doirasida

¹⁶ UNESCO (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education.

¹⁷ Fernandez, C. (2002). Lesson Study: A Japanese Approach to Improving Mathematics Teaching and Learning.

“microteaching”, “case study”, “peer review” kabi texnologiyalar sinov tariqasida joriy etildi¹⁸. Eksperimental ma’lumotlar tahlili bo’lajak o’qituvchilarning darsni loyihalash, metod tanlash, refleksiya va o’z faoliyatini baholash ko’nikmalarida sezilarli ijobiy dinamikani aniqlash imkonini berdi.

3. So’rovnoma va suhbat (empirik-diaagnostik metodlar). 50 nafar pedagogika yo’nalishidagi talaba va 10 nafar tajribali o’qituvchi o’rtasida metodik tayyorgarlik darajasini aniqlash maqsadida strukturalashgan so’rovnoma va yarim strukturalashgan suhbatlar o’tkazildi. Savollar bloklari o’qituvchilik faoliyatida rejalashtirish, baholash, AKTdan foydalanish, dars tahlili, interfaol metodlardan foydalanish va refleksiya amaliyotiga qaratildi. Olingan ma’lumotlar tadqiqotning nazariy xulosalarini empirik jihatdan tasdiqlash hamda metodik savodxonlikning real holatini aniqlashga xizmat qildi.

4. Kontent-tahlil. UNESCO, OECD, World Bank hamda Cambridge University Press tomonidan chop etilgan xalqaro hisobotlar, tavsiyalar va ilmiy nashrlar kontent-tahlil metodi asosida o’rganildi¹⁹ Mazkur manbalar asosida metodik savodxonlikning xalqaro talqini, o’qituvchilarni tayyorlashdagi zamonaviy tendensiyalar, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli pedagogika, o’qituvchi professional kapitali kabi yo’nalishlar tizimli tahlil qilindi. Kontent-tahlil natijalari tadqiqotda ishlab chiqilgan metodik tavsiyalarni global ta’lim tendensiyalari bilan uyg’unlashtirishga xizmat qildi.

Natijada, tadqiqot metodologiyasi nazariy (tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish), empirik (so’rovnoma, suhbat, kuzatish, tajriba-sinov) va statistik (natijalarni qayta ishlash, taqqosiy tahlil) metodlarning uyg’unligi asosida qurilgan bo’lib, bu bo’lajak o’qituvchilarning metodik savodxonligini rivojlantirishning ilmiy asoslangan modelini ishlab chiqishga imkon berdi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot davomida xorijiy tajribalarni o’rganish, mahalliy amaliyot bilan taqqoslash hamda tajriba-sinov ishlari orqali bir qator muhim ilmiy-amaliy natijalar olindi Taqqoslama tahlil shuni ko’rsatdiki, metodik savodxonlikni rivojlantirishga doir yondashuvlar mamlakatlar kesimida turlicha bo’lsa-da, ularning umumiy maqsadi — o’qituvchini refleksiv, innovatsion va ilmiy-tadqiqotga asoslangan mutaxassis sifatida shakllantirishdan iboratdir.

- Finlyandiya modelida o’qituvchi tayyorlash ilmiy tadqiqot bilan uzviy bog’langan. Talabalar magistratura bosqichidayoq o’z metodik ishlarini ilmiy izlanish asosida himoya qiladi.

- AQSh modelida esa “microteaching” va “reflective teaching” yondashuvlari asosida o’qituvchining o’z faoliyatini tahlil qilish va o’zini baholash ko’nikmalari shakllanadi.

- Janubiy Koreyada metodik savodxonlikning markazida AKTdan foydalanish kompetensiyasi turadi.

¹⁸ Allen, D. W. (1966). *Microteaching: A New Tool for Teacher Education*. University of California Press.

¹⁹ UNESCO (2021). *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. OECD (2020). *Teachers in Europe: Careers, Development and Well-being*.

• Yaponiyada esa o'qituvchilar "Lesson Study" jarayonida jamoaviy ravishda darsni kuzatib, baholaydi va takomillashtiradi.

Tajriba Toshkent davlat pedagogika universiteti va Samarqand davlat universitetining 3–4-bosqich talabalari ishtirokida o'tkazildi (2024-yil). Eksperimental guruhda metodik savodxonlikni oshirishga qaratilgan treninglar, "microteaching", "case study", "lesson observation" va "peer feedback" metodlari qo'llanildi.

So'rovnoma va baholash natijalari quyidagicha bo'ldi:

Ko'rsatkich	Tajriba oldi (%)	Tajriba so'nggi (%)	O'sish
Darsni rejalashtirish ko'nikmasi	56	87	+31
Refleksiya va o'zini baholash	49	82	+33
AKTdan foydalanish	61	90	+29
Innovatsion metodlardan foydalanish	53	85	+32

Natijalar shuni ko'rsatdiki, metodik treninglar va xorijiy tajribalarga asoslangan o'qitish modeli talabalarda tahliliy fikrlash, refleksiya va dars dizayni bo'yicha sezilarli o'sishni ta'minladi.

Tadqiqot asosida quyidagi integratsion model ishlab chiqildi (muallif modeli):

1. Nazariy bosqich – metodik asoslar va xorijiy tajribalarning ilmiy tahlili.
2. Amaliy bosqich – treninglar, mikrodarslar, jamoaviy muhokamalar.
3. Reflektiv bosqich – dars tahlili, videoanaliz, baholash va o'zini rivojlantirish rejasi.

Mazkur model "Lesson Study" va "microteaching" texnologiyalarining milliy variantlarini uyg'unlashtirgan holda ishlab chiqilgan. Olingan natijalar xalqaro tadqiqotlar bilan solishtirilganda, ularning o'xshash va farqli jihatlari aniqlandi. O'zbekiston ta'lim tizimida qo'llanilayotgan metodik treninglar xorijiy yondashuvlar bilan mazmunan uyg'un:

• Finlyandiya modelidagi ilmiy yondashuv bizdagi "ilmiy-metodik dars ishlanmalari" konsepsiyasiga yaqin;

• AQShdagi "microteaching" texnologiyasi O'zbekiston oliy ta'limida joriy etilayotgan "kuzatuv darsi" (open lesson) tizimiga mos keladi;

• Yaponiya modelidagi "Lesson Study" amaliyoti bo'yicha esa ayrim oliygohlarda "Refleksiya haftaligi" shaklida tajriba-sinov ishlar olib borilmoqda.

Bu esa xorijiy tajribalarni bevosita emas, balki moslashtirilgan shaklda qo'llash samarali ekanini ko'rsatadi.

• Xorijda o'qituvchi tayyorlash jarayoni ko'proq amaliyotga yo'naltirilgan, bizda esa nazariy komponentlar ustun.

• O'zbekiston oliygohlarida metodik refleksiya madaniyati hali to'liq shakllanmagan; talabalarning o'z faoliyatini tahlil qilishga bo'lgan motivatsiyasi past.

• O'qituvchilar tayyorlashda AKTdan foydalanish salohiyati xorijga nisbatan cheklangan.

Bu kamchiliklarni bartaraf etish uchun xorijiy tajribalarni modul asosida bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiq.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Pedagogik oliygozlarda "Metodik savodxonlik" fani uchun mustaqil o'quv modulini joriy etish.
2. Talabalar uchun mikrodarslar bankini yaratish (video darslar tahlili uchun).
3. Xorijiy universitetlar bilan onlayn metodik seminarlar tashkil etish.
4. Metodik refleksiyaning baholash uchun portfolio va peer review tizimlarini joriy etish.

Natijalar Darling-Hammond va OECD hisobotlari bilan uyg'unlikda, o'qituvchilikni kasbiy faoliyat emas, balki uzluksiz o'rganish jarayoni sifatida talqin etish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak o'qituvchilarning metodik savodxonligini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning asosiy shartlaridan biridir. Metodik savodxonlik darsni rejalashtirish va metod tanlash bilan cheklanmay, o'qituvchining reflektiv, innovatsion va ilmiy-tadqiqotga asoslangan kasbiy faoliyat yuritish qobiliyatini ifodalovchi kompleks kompetensiya sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois, ta'lim sifati va o'quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishi bevosita metodik savodxonlik darajasiga bog'liq ekanligi amaliy va nazariy jihatdan tasdiqlandi.

Finlyandiya, AQSh, Janubiy Koreya va Yaponiya tajribalarining tahlili shuni ko'rsatdiki, mazkur mamlakatlarda metodik savodxonlikni shakllantirish turli model va mexanizmlar orqali amalga oshirilsa-da, ularni birlashtiruvchi umumiy maqsad — o'qituvchini o'z amaliyotini tahlil qiladigan, yangilaydigan va ilmiy asoslaydigan professional sifatida tayyorlashdir. Tajriba-sinov ishlari natijasida metodik treninglar, microteaching, case study, lesson observation va peer feedback kabi yondashuvlar talabalarda darsni rejalashtirish, refleksiya, AKTdan foydalanish va innovatsion metodlarni qo'llash ko'nikmalarida sezilarli o'sish berishi aniqlandi.

Muallif tomonidan taklif etilgan uch bosqichli integratsion model (nazariy – amaliy – reflektiv) metodik savodxonlikni nazariya, amaliyot va refleksiyaning uzviy birligida rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali mexanizm sifatida o'zini oqladi. Bunda xorijiy tajribalar bevosita ko'chirib olinmay, balki milliy ta'lim tizimi sharoitiga moslashtirilgan holda qo'llanilishi lozimligi isbotlandi. Shu jihatdan, "Metodik savodxonlik" bo'yicha alohida modul joriy etish, mikrodarslar videobankini yaratish, portfolioga asoslangan baholash va peer review tizimlarini tatbiq etish kabi takliflar amaliy ahamiyatga ega.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari o'qituvchilikni oddiy kasb emas, balki uzluksiz o'rganish va o'zini takomillashtirish jarayoni sifatida talqin etish zarurligini

yana bir bor tasdiqlaydi. Bo'lajak o'qituvchilarning metodik savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy asoslangan yondashuvlar O'zbekiston ta'lim tizimini global ta'lim makoniga integratsiyalashuvi, raqobatbardosh pedagog kadrlar tayyorlash va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Darling-Hammond, L. Finland's Teacher Education System. Stanford University Press, 2017.
2. Allen, D. W. (1966). Microteaching: A New Tool for Teacher Education.
3. Korean Ministry of Education. (2021). ICT Integration in Teacher Preparation Programs. Seoul.
4. Fernandez, C. (2002). Lesson Study: A Japanese Approach to Improving Mathematics Teaching and Learning.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-259-son qarori, 11.05.2022. lex.uz.
6. Avliyoqulov, R.M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi. Toshkent, 2020.
7. Hargreaves, A., & Fullan, M. Professional Capital: Transforming Teaching in Every School. Routledge, 2012.
8. UNESCO (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education.
9. UNESCO (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. OECD (2020). Teachers in Europe: Careers, Development and Well-being.